

KOPIERINGENS ETIKK

Av [Thomas Gramstad](#) 2003

[Norsk Medietidsskrift](#) nr. 1 2003, s. 121-37

Kopieringens etikk av [Thomas Gramstad](#) er lisensiert under en [Creative Commons Navngivelse-Ikkekommersiell-Ingen Bearbeidelse 3.0 Norge Lisens](#).

1. [FILDELING: EN MENNESKERETT?](#)
2. [OPPHAVSRETT VS. "INTELLEKTUELL EIENDOM"](#)
3. [OPPHAVSRETT ER IKKE EIENDOMSRETT](#)
4. [COPYRIGHT SOM MAKTMIDDEL](#)
5. [KAMPEN MOT KOPIERING](#)
6. [RETTE TIL Å KOPIERE](#)
7. [KOPIERING = KULTURARV OG DEMOKRATI](#)
8. [KOPINOR MED DESTRUKTIV PRAKSIS OG MENNESKESYN](#)
9. [HVORDAN KOMPENSERE SKAPERNE?](#)
10. [KAN COPYRIGHT FJERNES HELT?](#)
11. [PRIVAT KOPIERING ER IKKE PIRATKOPIERING](#)
12. [KOPIERINGENS ETIKK](#)
13. [NOTER](#)
14. [KILDER](#)
15. [ENGLISH ABSTRACT](#)

Vi lever i en tid der sterke krefter søker å kriminalisere kopiering. Å kopiere har blitt en strafferettslig handling, en forbrytelse med samme strafferamme som vold og hæververk. Kopieringen hevdes å ikke bare skade dem som har opphavsretten til et verk, men også å være en form for tyveri -- såkalt "piratkopiering".

FILDELING: EN MENNESKERETT?

Det er ingen tvil om at det kopieres mer enn før: både tekster, grafikk, bilder, lyd, musikk og videofilmer. Det nye er at privatpersoner kopierer mye mer enn før, idet billig teknologi -- såsom PC'er, Internett og digitale bærere som CD-plater, CD-ROM, harddisker, minnebrikker og fildelingstjenester -- muliggjør dette.

Jeg vil peke ut en bestemt forretningsmodell som foreldes og vil bli erstattet av andre forretningsmodeller, eller som i alle fall må finne seg i å konkurrere med dem. Istedenfor politisk-regulative privilegier basert på omfattende lobbying mot politikere og lovgivere må det tilrettelegges for at nye forretningsmodeller for musikk og annet digitalt innhold kan utvikles og få etablere seg -- nye modeller som er tilpasset den nye teknologiske virkelighet vi befinner oss i.

En teknologisk virkelighet som kjennetegnes ved at publisering, kopiering, og distribuering er blitt så billig og enkelt at det er i ferd med å bli allemannseie og ikke lenger er noe som bare store kommersielle aktører kan drive med.

Musikkfildelingstjenesten Napster og dens arvtakere og etterfølgere er et høyprofilert eksempel på dette. Idag lastes det ned en større mengde musikk i form av MP3-filer via Internett enn den mengden musikk som omsettes på CD-plater. Likevel har ikke salget av CD-plater endret seg vesentlig. Det har skjedd en nedgang i totalsalget av musikk-CD'er på ca. 10-15 % [1]. Det er svært usannsynlig at nedgangen skyldes ulovlig fildeling av det samme materialet. Det skyldes først og fremst økonomiske nedgangstider og konkurranse fra andre medier som DVD-filmer, dataspill, (lovlig) materiale og tjenester på nett og mobiltjenester, ifølge en rapport fra Forrester Research [2]. Forrester mener platebransjen ville få vekst om de gjorde det mulig å finne, kopiere og betale for musikk via fildelingstjenester.

Like viktig er det at det produseres færre CD-plater enn før -- musikkindustrien har kuttet produksjonen med 25 % de siste to årene, har George Ziemann påvist. Den mektige bransjeorganisasjonen RIAA (Recording Industry Association of America) har hemmeligholdt disse tallene. Nedgangen i totalsalget skyldes dermed hovedsakelig at det er utgitt færre titler, mens det faktisk har vært en økning i gjennomsnittssalget av hver tittel. Hadde antall produserte titler vært det samme ville vi altså ha sett en økning i totalsalget, ikke en nedgang [3].

Volumet av fildeling, mengden nedlasting av musikk, er større enn det samlede salget av CD-plater. Webnoize og andre anslår at antallet nedlastinger er 5 ganger så stort som CD-salget i USA og en og en halv ganger så stort som verdens samlede CD-salg [1]. Dersom det hadde vært riktig at fildeling erstatter kjøp av CD-plater skulle CD-salget ha vært steindødt og ikke-eksisterende.

Men effekten av dagens fildelingsteknologi og tjenester ser ut til å være en helt annen, nærmest det motsatte. Jupiter Media Matrix har gjort en stor undersøkelse for å se hvordan *peer-to-peer* nettverk som KaZaA og Morpheus har påvirket folks kjøpevaner og platebransjens inntjening. De fant at 51 % av P2P-brukerne bruker omtrent like mye penger på musikk som før, mens 34 % sier de bruker mer enn før, og 15 % sier de bruker mindre penger enn tidligere. Fildelerne laster ned mye musikk for å høre gjennom og avgjøre om de liker den. Det de liker går de til butikken og kjøper. Fildeling fører etter dette til økning, ikke reduksjon, av platesalget, og er dermed en årsak til den økningen i gjennomsnittssalget som Ziemanns undersøkelse påviste. Jupiter Media Matrix's konklusjon: "*Peer-to-peer* nettverk er det beste som har skjedd platebransjen, men de overser mulighetene til å tjene på det." [4]

Dette viser at musikkfildelingen for de aller fleste ikke fungerer som en erstatning for å kjøpe CD-plater, og derfor ikke utgjør noen trussel mot CD-salget [5]. Hvilke behov folk enn tilfredsstillers ved å laste ned musikkfiler fra nettet, så er det tydeligvis hittil ikke de samme behovene som tilfredsstilles ved å kjøpe en musikk-CD i butikken. På samme måte som lydkassetten ikke stilte de samme behovene som og derfor ikke fortrenget salget av vinylplater, men istedet åpnet et nytt marked, og på samme måte som videokassetten ikke fortrenget eller ødela for kinobesøk, men bare åpnet opp et nytt marked for film -- et marked som idag til og med er større enn kinomarkedet, uten at sistnevnte har gått tilbake.

En nedgang på 10-15 % kan være ubehagelig for musikkindustrien, men dette kan likevel ikke være en unnskyldning for å gi spesielle handelspolitiske privilegier til en bestemt forretningsmodell. Spesielt ikke når den utpekte syndebukken både ser ut til å føre til økt salg og innebærer et nytt stort potensielt marked, samtidig som det er musikkindustrien selv som har valgt å produsere færre titler og derfor selv er ansvarlig for nedgangen i totalsalget. Men dersom fildeling på lengre sikt skulle skade CD-salget betyr det bare at musikkindustrien må tilpasse seg

ny teknologi og nye distribusjonsformer, og utvikle nye forretningsmodeller som er forenlige med disse.

Dersom musikkindustrien kjenner sin besøkelsestid, begynner de å utvikle og utnytte det nye markedet som nå viser seg -- markedet for salg av musikk via fildelingstjenester. Salg der kundene kan kjøpe filer med enkeltlåter, album, eller mange forskjellige låter på en gang fra ulike musikk-album, og kan gjøre som de vil med filene de kjøper, inklusive brenne dem til egenkomponerte CD-plater. Folk flest både forstår og er enige i at musikere trenger å tjene penger på sitt arbeid og derfor ville de fleste benytte en lovlig betalingstjeneste heller enn en gratis "pirat"-tjeneste der musikeren ikke får noe igjen for kopieringen og distribueringen av musikken[[Note 1](#)]. Hvis ikke musikkindustrien selv forstår og begynner å gjøre dette, vil andre gjøre det, og musikerne vil begynne å formidle sin musikk på denne måten gjennom nye kanaler, slik allerede uavhengige artister (independents) har begynt å gjøre. Emusic.com og Magnatune er eksempler på slike tjenester.

Dessverre stritter musikkindustrien imot dette med nebb, klør og tentakler. Istedet prøver man, i allianse med andre giganter innen underholdningsindustrien, spesielt innen film (Hollywood), å hindre og bekjempe ikke bare kopiering og fildeling i alle medier, men til og med den nye datateknologien som gjør dette mulig.

OPPHAVSRETT VS. "INTELLEKTUELL EIENDOM"

Opphavsretten var en nøye uttenkt likevekt mellom kundens/brukerens eiendomsrett over sitt eksemplar, samfunnets interesse i at verket er tilgjengelig som en del av kulturarven, og skaperens behov for kompensasjon eller belønning for sitt arbeid. Grunntanken var at man la noen få lovbestemte begrensninger på videreformidling av verk for å sørge for at opphavsrettsinnehaveren, altså skaperen av verket, skulle kunne kontrollere distribusjonen og dermed få betalt for sin innsats. Det var en klar forståelse av at dette var en statlig regulering av kundens/kjøperens rettigheter, en inngripen i og begrensning av kundens eiendomsrett til sitt lovlig ervervede eksemplar.

Underholdningsindustrien prøver, og er på god vei med å lykkes med, å ødelegge denne forståelsen av opphavsretten. De fremmer en idé om copyright som "intellektuell eiendom" for å få eksklusiv enerett til og dermed fullstendig kontroll over digitale verk.

De utstyrer digitale verk med tekniske sperrer som hindrer eller begrenser avspilling og kopiering av verkene. De har fått vedtatt lover som gir de tekniske sperrene samme rettsbeskyttelse som verkene selv. På denne måten er den historiske opphavsrettslikevekten i ferd med å bli fullstendig ødelagt. Opphavsretten som pleide å være en beskyttelse for kulturliv og skapende arbeid har blitt en brekkstang for dem som ønsker å eneretts-eie, kontrollere og sperre inne alle kulturelle ytringer.

Dette er en trussel ikke bare mot brukernes individuelle eiendomsrett og samfunnets tilgang til nye verk, men også eksisterende og gamle verk i *public domain* eller uten copyright -- fordi digitale versjoner av også slike verk utstyres med tekniske sperrer, og lukkede formater.

Tekniske sperrer og lukkede formater har ingen utløpsdato. Dermed har vi i realiteten fått en evigvarende copyright -- eller rettere sagt, en evigvarende "intellektuell eiendom" som er mye strengere enn copyright og som gir eneveldig makt til de nye distribusjonsmonopolistene.

Idag brukes altså termen "intellektuell eiendom" til å stjele og gjerde inn alle typer kunnskap og verk som er i det fri eller i *public domain*. "Intellektuell eiendom" er tyveri.

OPPHAVSRETT ER IKKE EIENDOMSRETT

Ikke bare er eiendom og eiendomslover helt forskjellig fra copyright- og opphavsrettslover[[Note 2](#)]. I tillegg er copyright en type regulering og begrensning av eiendomsrett, ved å begrense hva den rettmessige eieren av et eksemplar av et verk kan gjøre med sin eiendom. Copyright er et kunstig monopol som opprettholdes vha. statsmakten. Det finnes gode grunner til å forsvare et slikt begrenset monopol over en begrenset tidsperiode. Men vi må ikke bli forvirret om at det er et monopol, og spesielt må vi ikke forveksle det med eiendom.

Copyright er ikke eiendom, og kopiering (lovlig eller ulovlig) er ikke tyveri. Originalen er ikke på noe tidspunkt fjernet, gjort utilgjengelig, eller redusert i kvalitet. Derfor er det grovt misvisende å kalle kopiering for tyveri. Tyveri er det kun dersom originalen fjernes, slettes eller skades. Ingen har rett til å kreve at verdien av et objekt, verk eller medium skal være upåvirket av den teknologiske utviklingen og derav følgende sosiale og kulturelle endringer i et samfunn, og ingen har rett til å gjøre krav på lovreguleringer for å bevare handelspolitiske privilegier som er truet av teknologisk utvikling.

Fair use og sitatretten er moralfilosofisk sett ikke unntak fra copyright; det er copyright som er unntaket. *Fair use* følger av eiendomsretten til eksemplareieren, altså eksemplarrettighetene[[Note 3](#)]. Copyright har alltid vært ment som et begrenset unntak fra denne eiendomsretten.

COPYRIGHT SOM MAKTMIDDEL

Gigant-korporasjonene i amerikansk underholdningsindustri, anført av Hollywood, er i ferd med å transformere copyright-lovgivningen til et maktapparat som skal gi dem full kontroll over innholdet på Internett og i alle andre digitale medier. Gjennom et intenst arbeid i alle land for å omgjøre copyright til "intellektuell eiendom" endres eller perverteres opphavsretten til å bli et maktmiddel for en liten elite av mediedistributører som kan bruke sin nye lovgivning til å:

- Ta eiendomsretten til verk og eksemplarer fra enkeltindivider, både skapere og eksemplareiere
- Tilrane seg og monopolisere kulturarven ved å sperre den inne bak tekniske sperrer og lukkede formater
- Stoppe ytringsfrihet og kritikk ved å gjøre det ulovlig å sitere fra verk fordi sitering forutsetter at man kan bryte eller omgå de tekniske sperrene, men dette er ulovlig etter de nye opphavsretts- og copyright-lovene, som nå spres og lobbyeres frem over hele verden
- Omgjøre all kunnskap til handelsvare, og dermed føre krig mot alle institusjoner som forvalter allmennkunnskap

KAMPEN MOT KOPIERING

Den digitale verden er et sted der det ikke behøver å finnes knapphet, fordi publiserings- og distribusjonskostnadene er minimale og kopiering i prinsippet er ubegrenset og feilfri (like god som originalen). Dette burde være noe å feire og utnytte. Isteden gjør distribusjonsmonopolene alt de kan for å hindre tilgang. De skaper kunstig knapphet for å bevare sine gamle forretningsmodeller og monopolmakten denne gir dem istedenfor å utvikle nye forretningsmodeller basert på en overflodsøkonomi av eksemplarer og verk.

Fremfor alt prøver de å hindre og kriminalisere kopiering. Brudd på copyright var tidligere en forseelse. Idag er det gjort til en forbrytelse på linje med overfall og vold og med tilsvarende straffereaksjoner, og alt dette kun for å bevare gammel monopolmakt og foreldete forretningsmodeller.

Denne problemstillingen gjelder alle typer digitalt materiale, det være seg bøker, musikk, dataprogramvare, film eller annet. Hvis vi ser på store opphavsrettighetsinnehavere som MGM, Microsoft, BMG Music og en rekke andre, så er deres mest iøynefallende trekk at de er store distribusjonsapparater hvis omsetning og virksomhet dreier seg stadig mindre om kreativ produksjon. Disse store selskapene har forlenget utviklet seg til primært å være organisasjoner for distribusjon og kontroll av hva de distribuerer.

Deres mål er at all kopiering skal bli umuliggjort, og at man skal kunne ta betalt hver gang noen ser på en Internett-side, leser en e-bok, ser en videofilm, spiller en musikkfil osv. Taksameteret skal tikke og gå hele tiden. Dette forutsetter også en omfattende overvåkning og logging som er nødvendig for å gjennomtvinge kopikontrollen som underholdningsindustrien ønsker. Dette ønsker man å få til med Microsofts nye Palladium-hardware og DRM (Digital Rights Management)-programvare [6].

Underholdningsindustrien planlegger å introdusere "pay-per-view"-modeller (ppv) som er ment å skulle erstatte boken og de varige lagringsformer. Ppv er et potensielt stort problem. Med ppv risikerer vi at det ikke finnes noen eksisterende eksemplarer av et verk i samfunnet, kun på sentrale servere eid og kontrollert av monopolene, slik at hvis disse slutter å tilby verket eller det ødelegges/slettes så risikerer vi at verket opphører å eksistere. Videre er det et potensiale for historieomskrivning eller -forfalskning idet vi ikke kan kontrollere at verket ikke har blitt endret. I tillegg kommer problemer med sitatrett m.m.

Ofte brukes ordet "opphavsrettsinnehavere" om de nye distribusjonsmonopolistene. Ordet blander sammen to svært forskjellige aktører: skapere og distributører/mellommenn. Distribusjonsmonopolistene blander disse to sammen mens de uthuler eller stjeler skaperens rettigheter til verket ved å søke full kontroll, juridisk og teknologisk, over digitaliserte verk og nye medier. Dette dreier seg ikke om piratkopiering, og ikke en gang (primært) om penger -- det dreier seg om makt. Industriens ønske om total eneveldig makt over alle distribusjonskanaler for musikk, dvs. hele verdikjeden. Og i dette bildet blir enhver ny teknologi en trussel mot denne makten. Derfor bekjempet underholdningsindustrien lyd-kassetter, videokassetter, DAT-spillere osv. -- de vil alltid heller kontrollere gamle markeder eneveldig, fremfor å måtte gå inn i nye markeder der det finnes konkurrenter, til tross for at de nye markedene gir enorm avkastning og inntjeningsmuligheter for alle aktørene, selv uten slik eneveldig kontroll.

Skapernes naturlige allierte er derfor brukerne eller kundene (samt små likeverdige distributører eller tjenesteleverandører), og ikke gigantmonopolene som prøver å enevoldskontrollere distribusjonskjeden. Skaperen av et verk har ingen interesse i å frata sine kunder deres eksemplarrettigheter. Eksemplarrettighetene innebærer gratis PR og dermed økt salg for skaperen, som vanligvis ønsker å bli lest/sett/hørt av flest mulig. Derfor er det ingen naturnødvendig konflikt mellom rettighetene til henholdsvis skaper og bruker/kunde. Å påstå noe annet er å si at kjøp og salg ikke er i selgers interesse -- et underlig standpunkt for noen som hevder å være tilhenger av et fritt marked.

RETTE TIL Å KOPIERE

Alt digitalt materiale som ikke kan kopieres eller ikke blir kopiert må regnes som tapt. Kopiering innebærer holdbarhet, bevaring, kulturarv og demokrati, og retten til å kopiere er derfor både en grunnleggende sivil rettighet og en sentral samfunnsverdi.

Alle materialer slites, og digitale informasjonsbærere er mindre holdbare enn de tradisjonelle. Slitasje på digitale bærere fører også til større tap av innhold og funksjonalitet. Til gjengjeld er de lette å kopiere, og kopien får like god kvalitet som originalen.

Hvis man ikke har muligheten til å kopiere den digitale informasjonsbærerens innhold over til et nytt medium, har man dermed ingen sikkerhet for å kunne bevare materialet for fremtiden, og er dermed prisgitt både leverandørenes standarder for holdbarhet, den naturlige aldringen i alle menneskeskapte materialer og ikke minst den alltid eksisterende og med tiden økende risiko for datatap gjennom fysisk ødeleggelse.

Enda et moment er at det ikke finnes noen tekniske problemer forbundet med å gi et hvilket som helst medium en begrenset innebygd holdbarhet.

Uten lovbeskyttet kopieringsrett og teknisk kopieringsmulighet har ikke brukeren eller eksemplareieren noen sjanse til selv å sikre sitt eget materiale. Kun retten og muligheten til å kopiere til eget bruk uten restriksjoner kan gi mulighet til å sikre materialet.

Dermed kan f.eks. lyd- og bilde-opptak fra ens eget bryllup eller av den nyfødte, eller fra bedriftsarkivet, eller fra digitaliserte arkiver av historisk materiale gå tapt. Retten til å kopiere, eller dens fravær, gjelder jo ikke bare kjøpt innhold, men også alt egenprodusert innhold på digitale medier.

KOPIERING = KULTURARV OG DEMOKRATI

Underholdningsindustrien ser for seg et samfunn der de kontrollerer alle kopier av verk og logger alle avspillinger av dem. De ønsker å avskaffe privateide eksemplarer, samlinger og biblioteker. De ønsker at alle verk skal kun være tilgjengelig for utleie ved lisensiert avspilling. Dette ville gi dem total kontroll ikke bare over inntektsstrømmene rundt verket, men også innholdet. Hvem kan påvise eller gjøre noe med evt. endringer i innholdet som blir utført på underholdningsindustriens sentrale servere? I et slikt Orwelliansk samfunn ville de ha full kontroll over alle intellektuelle verk og makt til å forme virkelighetsoppfatningen hos innbyggerne.

Samfunnsmessige interesser tilsier at borgerne må ha muligheten til å etablere og opprettholde sine digitale samlinger av informasjon på samme måte som de hadde da de analoge og mer håndgripelige og robuste informasjonsbærerne var enerådende. Vi kan ganske enkelt ikke tolerere at innholdsleverandørene og distributørene av digital informasjon av musikk, bøker, film m.m. legger premisser for vår bruk av dette materialet som styrer og evt. avskaffer vår fremtidige tilgang til vår kulturarv. En slik monopolisering av vår felles kulturelle og intellektuelle kapital innebærer en form for tanke- og kunnskapskontroll som er uforenlig med et fritt, demokratisk samfunn.

Kulturarven og demokratiet må bevares både gjennom eksemplarrettigheter, og ved at allmenningene (felleseiet) av verk i det fri eller i *public domain* (uten eller utløpt opphavsrett/copyright) får fortsette å eksistere og tilføres verk etterhvert som opphavsretten utløper. Kulturarven må være allemannseie, den må ikke gjerdes inn og erobres av monopolister som vil gjøre den til eksklusiv eiendom -- "intellektuell eiendom".

Når enkelte hevder at det ikke er sentralt med privatpersoners mulighet til kopiering fordi det eksempelvis i Norge eksisterer en pliktavleveringslov hvor bøker og trykte skrifter skal oppbevares i 7 eksemplarer pr. stk., og lydfestinger samt filmer i 2 eksemplarer, er dette fullstendig urealistisk. Syv eksemplarer i et arkiv er ikke nok til å gi befolkningen eller enkeltindivider tilgang til verkene. Dessuten hjemler ikke pliktavleveringsloven allmenn tilgjengeliggjøring av disse eksemplarene. Bare en bred individuell mulighet til innsamling, lagring og bruk kan reflektere og virkeliggjøre menneskenes søken etter kunnskap og erkjennelse. Det er lett å se at den spredning av kunnskap og kultur som påviselig er oppbyggende for en kultur forutsetter at hindringer mot kopiering og mangfoldiggjøring må fjernes.

Underholdningsindustrien arbeider intenst for nitid kontrollering av kopiering, og regnskapsførsel med alle kopier. De ønsker full overvåkning over alle datamaskiner, og logging av alt brukerne gjør. I Sovjet-unionen hadde alle lovlige kopimaskiner en menneskelig vakt som kontrollerte hva som ble kopiert. Distribusjonsmonopolistene ønsker det samme systemet -- de er altså *kopistalinister*[7].

Istedenfor fri (og ofte gratis) kunnskap, vil monopolistene istedet innføre lukkede digitale verk med stykkpris på hvert eksemplar og full kontroll og overvåkning over alle eksemplarer. Det er viktig å forstå at de faktisk ønsker å utslette begrepet og fenomenet "kunnskap" (for å erstatte det med "intellektuell eiendom") og å fjerne eller omdanne alle institusjoner som formidler kunnskap. Biblioteker ønsker de å fjerne eller omdanne til bokhandler, eller aller helst til bokutleiere[[Note 4](#)]; museer og arkiver ønsker de å gjøre om til lisensiert kildemateriale til bruk i reklame og underholdning; og skoler ønsker de å gjøre til antalter som gir moralsk oppdragelse i copyright-monopolenes filosofi på foreldrenes bekostning[8], samt til arenaer for produktopplæring i proprietær programvare med DRM-teknologi.

Det er altså ikke bare en kamp for retten til fritt å kunne kopiere, avspille og bevare innkjøpte eller egenproduserte verk på individnivå såvel som på samfunnsnivå, det er også en kamp for grunnleggende kulturelle fenomener og praksiser som "kunnskap", "personlig eiendom", "frihet" osv. Det er denne grunnleggende fiendtligheten mot fri informasjon og allmennkunnskap som gjør at slik "intellektuell eiendom" ikke bare er tyveri, men også hærverk -- kulturell vandalisme.

KOPINOR MED DESTRUKTIV PRAKSIS OG MENNESKESYN

Kopinor, som bl.a. er kjent for slike samfunnsgavnlige oppgaver som å forfølge folk som synger Happy Birthday[9] og folk som legger ut allsanger på nettet[10], går inn for følgende:

Stoff som legges ut på Internett kan etter åndsverkloven kun leses på skjerm, med mindre det foreligger eksplisitt samtykke eller lovhjemmel til annen bruk som utskrift, lagring eller videresending av materialet.[11]

Dette er en farlig og skadelig tolkning som strider imot sedvaneretten på nettet, og mot de egenskapene ved nettmediene som denne bygger på. Dette er en måte å undergrave nettets unike egenskaper og fordeler som medium, spesielt nettets frihetsfremmende og demokratiske rolle som pådriver og kanal for allmennutdanning, deltakelse og billig publisering/distribusjon, og bringe det inn under mediemonopolenes kontroll.

Og videre:

Kopinor skal ikke kreve inn vederlag fra brukerne der bruken er ment å være gratis, ei heller der bruken allerede er betalt for direkte til rettighetshaverne. (Ved direkte avtaler eller abonnementsordninger regulerer disse avtalene oppgjørsformen.) Det er imidlertid viktig at rettighetshaverne tenker igjennom hvilke konsekvenser utstrakt tillatelse til gratis bruk kan medføre. En bruker som har valget mellom å skrive ut en artikkel gratis fremfor å ha avtale med Kopinor om kopiering av det samme materialet fra en trykt publikasjon, vil naturligvis velge det billigste alternativet. På den måten vil vederlaget som genereres gjennom Kopinors generelle kopieringsavtaler reduseres.

Her sier Kopinor nesten rett ut at man ikke bør legge ut materiale gratis på Internett. Og dette begrunnes ut fra Kopinors ønske om pengesuging på vegne av den globale underholdningsindustrien og dens forretningsmodeller.

Det ser altså ut til at Kopinor er gjennomsyret av et feilaktig og dessuten skadelig menneskesyn,

menneskesynet til dem som Eben Moglen kaller "økonodverger"[12]. En økonodverger tror at ingen mennesker ville skape noe dersom det er tillatt å dele verk med andre mennesker; at det kun er muligheten for å tjene penger gjennom å behandle verk som eksklusiv eiendom som gjør at folk utøver skapende arbeid. Økonodvergen har altså et redusert og deformert menneskesyn der den naturlige trangten til å dele i et sosialt og kulturelt fellesskap enten er fullstendig fraværende eller oppfattes som en trussel. For eksempel: uten muligheten til å ekskludere mennesker fra musikk ville det ikke eksistere musikk, fordi da kunne ingen være sikker på å få betalt for musikken. At Mozart og Beethoven skapte sin musikk i fravær av noen som helst opphavsrettslovgivning går høyt over hodet på en økonodverger. Copyright ble oppfunnet først for 200 år siden, men ifølge økonodvergens menneskesyn kan det ikke ha blitt skapt noe musikk før dette tidspunktet i menneskehetens historie. Økonodvergenes mål blir dermed intet mindre enn å ødelegge musikkens rolle innenfor sosiale fellesskap og dens natur som kulturell allmenning[13]. Og tilsvarende for andre typer verk/medier.

Kopinor har en erklært og bakstreversk målsetning om at det bør kopieres så lite som overhodet mulig, ikke mer enn det som er absolutt nødvendig, og burde derfor heller hete Anti-Kopinor.

HVORDAN KOMPENSERE SKAPERNE?

Hvordan belønne og finansiere skapere i en verden der verk kan kopieres perfekt og distribueres med lysets hastighet? Idag er det ikke de egentlige skaperne av åndsverk som er de som håver inn fortjenesten, og en realistisk løsning må adressere dette problemet. Videre er en desentralisering av utvikling og distribusjon av digitalt materiale både mulig og nødvendig.

Dette inkluderer å finne frem til og utvikle forretningsmodeller som kan kompensere og belønne skaperne uten å skade brukerne, uten å stoppe eller forkrøple nye teknologier, uten å skape kunstig knapphet i den digitale verden, uten å krenke eksemplarrettighetene, uten å lage et overvåknings- og kontrollsamfunn, og uten å låse inn og miste kulturarven og allmennkunnskapen.

Kravspesifikasjonen for kompensasjonsmodeller blir derfor:

- Ikke krenke brukernes eksemplarrettigheter
- Ikke kriminalisere privat ikke-kommersiell kopiering
- Ikke motarbeide den sosiale, kulturelle og politiske utviklingen mot avskaffelse av knapphet

Skapernes finansiering må altså fristilles mest mulig fra telling av eksemplarer. Vi må finne løsninger som kompenserer skaperne av verk på måter som er mest mulig uavhengig av kopiering og eksemplarfremstilling, og aksessstilling.

Noen få eksempler på slike modeller[[Note 5](#)]:

- Forhåndsbetaling fra utgiver
- Forhåndsbestilling/betaling fra kunder basert på "smaksprøver"
- "The Street Performer Protocol": skaperen frislipper verket og baserer inntekter på frivillige donasjoner samt på oppføringer av verket
- Forsikringselskap-modellen; skaperne danner en sammenslutning som fordeler risiko og belønning mellom deltakerne. Kommersielle suksesser dekker tapene for verk som går med underskudd.
- Stipendier og stiftelser
- Frivillige mikrobetalingsordninger (frivillig for å unngå overvåkning og aksesskontroll)
- Sponsoring fra bedrifter
- Skatter og avgifter, statlige og kommunale programmer

- Fastlønsordninger og legater
- Livstidslegater og Statens Kunstfond (administrert av kunstnere), slik som i Danmark
- Borgerlønn

Eksemplene viser at copyright eller eksemplarkontroll ikke er nødvendig for å sikre inntekter for skapere av verk. I hele menneskehetens historie, inntil for 200 år siden, fantes ikke copyright og det har likevel blitt skapt verk og utøvet skapende virksomhet gjennom hele historien. Copyright var en nødløsning i en gitt historisk situasjon. Vi bør arbeide frem mot å gjøre denne nødløsningen overflødig og avskaffe den der dette er teknisk og økonomisk mulig. Målet må være todelt: å skape en opphavsrett som primært bygger på ideelle rettigheter, og å skape et samfunn der økonomisk kompensasjon av skaperne er mest mulig fristilt fra stykkpris på kopiering og distribusjon av verk.

KAN COPYRIGHT FJERNES HELT?

Det finnes dem som ønsker å avskaffe all copyright av idag[14], og evt. hele opphavsrettslovgivningen. Jon Bing har også diskutert dette alternativet[15]. Han mener at i en slik situasjon ville man få et omfattende system av leie- og brukslisenser der mange lisenser ville være strengere enn åndsverklovens grenser av idag. Det er altså ikke sikkert at avskaffelse av disse lovene ville være til fordel for eksemplarrettighetene eller føre til en økt satsning på kjøp og salg istedenfor leie.

Samtidig ser vi at grensene for opphavsrettslovgivningen stadig flyttes (utvides) mer og mer, slik at vi får det samme strenge lisensregimet uansett. Det gjør tilsynelatende ingen forskjell om det er lovgivning + lisenser eller bare lisenser, det blir like ufritt uansett, så lenge folk flest finner seg i hva som helst fra monopolene. Bare hvis det kan etableres en sterk opinion vil det være mulig å få vedtatt lover som setter grenser for copyright-overgrepene vi ser idag og ikke minst for bruken av tekniske sperrer.

En del av dette bildet er at vi blir indoktrinert til å bare tenke på en måte -- ut fra bestemte ideer om copyright og rettighetshåndtering osv. Da blir det spesielt viktig å kunne se på og forestille seg helt andre alternativer, selv om disse virker helt "fjerne" i dagens politiske virkelighet -- både fordi disse alternativene neppe er fullt så fjerne som vi indoktrineres til å tro, og fordi de bidrar til å sette perspektiv på dagens virkelighet, og ikke minst fordi de understreker at dagens virkelighet er resultat av bestemte valg og interesser, og dermed kunne vært annerledes -- og dermed kan endres.

PRIVAT KOPIERING ER IKKE PIRATKOPIERING

Det må skapes en opinion for og alminnelig erkjennelse av informasjonens og åndsverkens egenverdi, og at denne er avhengig av muligheten for å kunne kopiere og spre verkene. En optimal verdi av informasjon og åndsverk er avhengig av at flest mulig får tilgang til dem. Det er her det svikter i dagens opphavsrettsfilosofi, i det man forestiller seg at det sentrale er å "beskytte" opphavspersonen(e)s verk mot kopiering og mangfoldiggjøring. Forholdet er jo at det er distribusjonen og tilgjengeligheten av åndsverk som reflekterer og øker deres verdi. Dette er selve kjernen i et kultursamfunn hvor menneskets ånd verdsettes.

Skaperne trenger derfor å anerkjennes for hva de gjør. De ideelle rettighetene blir bare viktigere og viktigere, og det er disse opphavsrettslovgivningen bør konsentreres om. Anerkjennelsen genererer igjen inntektsmuligheter. Men en sterk kontroll over det enkelte eksemplar utover det de ideelle rettighetene hjemler vil uunngåelig være til skade for bruken av verket.

Begrepet "piratkopiering" må så langt som mulig avskaffes, og iallfall fjernes fullstendig fra

privatsfæren. Eksemplarkontroll bør begrenses til å gjelde kommersiell reproduksjon og distribusjon, ikke privat kopiering og ikke-kommersiell deling. Norsk lov beskytter privat kopiering av tekster, og slik beskyttelse bør utvides til å gjelde alle typer verk/innhold, uavhengig av medium, slik EFNs lovforslag om leserett til åndsverk går inn for[16].

Privat kopiering er ikke piratkopiering! Det at digitale verk er lette å kopiere er et stort gode, ikke en ulempe. Politisk bør målet være å avskaffe knapphet på flest mulig områder[17].

KOPIERINGENS ETIKK

Det er naturlig for mennesker å dele med hverandre. Mennesker er [Zoon Politicon](#) og dette er grunnlaget for sosiale fellesskap og for å skape og opprettholde en kultur. Ved knapphet settes det ytre, naturgitte grenser for deling av ressurser. I en knapphetsøkonomi oppstår derfor eksklusive eiendomsrettigheter som en logisk løsning på knapphetsproblemet. Men når knapphet avskaffes innenfor et domene, fjernes de ytre grensene for menneskers trang til å dele med hverandre. Dermed oppstår en overskuddsøkonomi og -etikk innen det aktuelle domenet, og denne har helt andre trekk enn knapphetsøkonomien og -etikken.

Overskudd overflødiggjør den eksklusive eiendomsretten og muliggjør en fri deling -- en inklusiv eiendomsrett. Hvis jeg kunne kopiere en hammer like lett som jeg kan kopiere en datafil ville jeg til enhver tid ha rikelig med hammere liggende, og jeg ville ikke bry meg om noen lånte en uten å spørre eller til og med beholdt den. Jeg ville heller ikke bry meg om de kopierte hammeren videre. Tvertimot, jeg ville synes det var hyggelig å dele med mine venner, og jeg ville få en immateriell belønning for dette: gleden over at det var nettopp jeg som kunne gi hammere til mine venner. Overskuddsetikken er altså stikk motsatt av knapphetsetikken: den er basert på trangen til å dele, gir grunnlag for et sosialt og kulturelt fellesskap, og gir en individuell immateriell belønning[18].

Slik er kopieringens etikk, og det er den som har gitt oss språk, kultur, kunst og samfunn. Så sterkt er denne etikken nedfelt i menneskets natur at den slår igjennom et godt stykke på vei selv i samfunn og kulturer med knapphetsøkonomi. Faktisk utgjør kopieringens etikk en del av drivkraften for å avskaffe knapphet i samfunnet. Jo mindre materiell knapphet, desto mer kunst og kultur blir det fordi det blir større anledning til å kunne skape og dele. Dermed kan hver enkelt i økende grad konsentrere seg om livets immaterielle sider og belønninger -- alle de tingene som fyller livet med mening, dybde, intensitet, bevisst tilstedeværelse og identitet. Men kopieringens etikk og praksis er nettopp det som bekjempes på det hardeste av en global, monopoliserende og fordummende underholdningsindustri som kaller all kopiering for "piratkopiering".

Dersom araberne ikke hadde "piratkopiert" Aristoteles kunne det meste av antikkens kultur ha gått tapt. Slik er det hele veien: den kulturen og de verkene som har overlevd inn i vår tid er nettopp det materialet som har blitt "piratkopiert" opp gjennom historien gjennom talløse personer, generasjoner og kulturer. Derfor er det skadelig og kulturfiendtlig, og dypt menneskefiendtlig, å insistere på forretningsmodeller og økonomiske strukturer som er basert på kriminalisering av menneskets sosiale og kulturelle impulser. En slik feilslått økonomisk og juridisk organisering av samfunnet må med nødvendighet føre helt galt avsted og vil måtte komme til å utløse store konflikter og skader inntil den blir korrigert i overensstemmelse med menneskets natur.

NOTER

[Note 1]

Jfr. Hannemyrs tredje medielov: "Gitt tilstedeværelsen av et legitimt tilbud og fornuftige priser vil

piratvirksomhet marginaliseres og de store fortjenestene være forbeholdt legitime aktører."[19]

[Note 2]

I denne artikkelen brukes "copyright" stort sett synonymt med "eksemplarkontroll" eller "eneretten til eksemplarfremstilling". For en oppsummering av skillet mellom det europeiske begrepet opphavsrett og det snevrere amerikanske begrepet copyright, se:

<http://efn.no/foredrag/ke23.html>

<http://efn.no/foredrag/ke09.html>

<http://efn.no/foredrag/ke11.html>

<http://efn.no/foredrag/ke26.html>

[Note 3]

Med eksemplarrettigheter menes først og fremst retten til å låne bort eksemplaret, gi bort eller selge eksemplaret, ta kopier til eget privat bruk, lese/bruke eksemplaret så ofte/mange ganger en vil, bruke eksemplaret med eller uten selvvalgt tilleggsutstyr eller på selvvalgt og lovlig kjøpt avspillerutstyr[20].

[Note 4]

Eller med Richard Stallmans ord: "[I]t should be pointed out that the publishers want to transform public libraries into pay-per-use, retail outlets. So they're against public libraries."[21]

[Note 5]

EFN vedlikeholder en oversikt over ulike forretningsmodeller og finansieringsformer for digitale åndsverk som er i overensstemmelse med denne kravlisten på <http://efn.no/verk-finansiering.html>. Se også *Viktige brukerkrav til digitalt materiale*, <http://efn.no/digitaltmateriale-kravliste.html>.

KILDER

[1] Cave, Damien: "File sharing: Innocent until proven guilty", i Salon magazine

<http://www.salon.com/tech/feature/2002/06/13/liebowitz/>

[2] Range, Jan Erik: "Dårlig CD-salg skyldes ikke fildeling -- Spill, film og TV har skylda", i IT-avisen

http://www.itavisen.no/sak/248294/-_Dårlig_CD-salg_skyldes_ikke_fildeling/

[3] Orłowski, Andrew: "Missing RIAA figures shoot down "piracy" canard", i The Register

<http://www.theregister.co.uk/content/6/28588.html>

[4] Eidem, Magnus: "Piratene kjøper mer musikk -- Sjokkmelding for platebransjen", i IT-avisen

http://www.itavisen.no/sak/247685/Piratene_kjøper_mer_musikk/

[5] Cave, Damien: "File sharing: Guilty as charged?", i Salon magazine

http://www.salon.com/tech/feature/2002/08/23/liebowitz_redux/

[6] TCPA/Palladium FAQ

<http://www.efn.no/tcpa-faq-no.html>

[7] Naughton, John: "Limit copying and we may end up copying the USSR"

<http://www.observer.co.uk/business/story/0,6903,672840,00.html>

[8] Docherty, Alan: "Why Can't Johnny Respect Copyrights?", i Salon magazine

http://www.salon.com/tech/feature/2001/07/16/abc_ip/

[9] Platou, Per, intervjuet i Ballade: "Rettighetshysteri kjører musikkindustrien på dunken"

<http://www.ballade.no/nmi.nsf/doc/art2002011710263847766079>

[10] Søderlind, Didrik: "Advokater mot allsang?", i Ballade

<http://www.ballade.no/nmi.nsf/doc/art2002011710064763927214>

[11] Kopinor: "Beskytt opphavsrettighetene på Internett, CD-ROM osv."

<http://web.archive.org/web/20020805134638/http://www.kopinor.no/dokumentbank/opphavsrettsnotiser.html>

[12] Moglen, Eben: "Anarchism Triumphant: Free Software and the Death of Copyright"

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/684/594>

[13] Prögler, Josef: "Mapping the Musical Commons: Digitization, Simulation, Speculation"

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/689/599>

[14] Liberalister mot "intellektuell eiendom"

<http://folk.uio.no/thomas/anti-IP>

[15] Bing, Jon, intervjuet i Dagbladet: "Jeg forutså ikke PC-revolusjonen og www-nettet"

<http://www.dagbladet.no/kultur/2001/06/17/264120.html>

[16] EFN: Lovforslag fra Elektronisk Forpost Norge: Leserett til åndsverk

<http://efn.no/lovforslag.html>

[17] Gilmore, John: "What's Wrong With Copy Protection"

<http://www.spectacle.org/0501/gilmore.html>

[18] Raymond, Eric Steven: "Homesteading the Noosphere"

http://www.firstmonday.org/Issues/issue3_10/raymond/

[19] Hannemyr, Gisle: "Sympati for djevelen"

<http://hannemyr.com/essay/ipr02.html>

[20] Gramstad, Thomas: "Gjenreis eksemplarrettighetene!"

<http://www.efn.no/eksemplarrettigheter.html>

[21] Stallman, Richard M.: "Copyright and Globalization in the Age of Computer Networks"

<http://www.gnu.org/philosophy/copyright-and-globalization.html>

Strauss, Neil: "Record Labels' Answer to Napster Still Has Artists Feeling Bypassed"

<http://vortnvis.net/fifi/muzind/muzind03.html>

Coursey, David: "Pressplay and MusicNet: Legal music, but not for MP3 players"

<http://web.archive.org/web/20021219222830/http://www.zdnet.com/anchordesk/stories/story/0,10738,2827177,00.html>

ENGLISH ABSTRACT

Copyright is being turned into an instrument of power and domination by a global media industry seeking to maintain its profits, power and old business models through political lobbying.

Copyright (a carefully delimited balance of rights and interests to serve the progress of culture and science) is distorted into "intellectual property" -- a self contradictory phrase that poses a serious threat to art, culture, freedom of speech and public knowledge. However, copyright is not property and copying is not theft. The individual right to copy is more and more important because digital media and formats decay or become obsolete more rapidly than traditional media, and because copying and distribution costs have been reduced so much as to become

public property, enhancing democratic and cultural participation, through the expression of the universal human impulse to share. Hence, the compensation of creators for their work must be freed from counting and controlling copies and copying, leading the way towards a society of abundance (non-scarcity) of digital works. In this process, moral rights ought to be enhanced and upgraded while copyright ought to be gradually abrogated as new economic models for compensating creators are developed and established.

Dette dokumentets adresse:

<http://www.efn.no/kopieringensetikk.html>

Forfatterens adresse:

thomas@gramstad.no

Elektronisk Forpost Norge er en rettighetsorganisasjon som jobber med medborgerskap og juridiske rettigheter i IT-samfunnet.

www.efn.no

Sist oppdatert av [Thomas Gramstad](#) 21. oktober 2008.

